

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора історичних наук, професора, директора Науково-технічної бібліотеки Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу Романа Богдановича Пуйди на дисертацію **Юрія Юрійовича Мицавки** на тему “Унійні договори XIV – XVI ст. між Королівством Польським та Великим Князівством Литовським у працях польських істориків кінця XIX ст. – 1939 року”, подану до захисту в разову спеціалізовану вчену раду у Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 032 Історія та археологія

Актуальність теми дисертації

Дисертаційне дослідження, присвячене вивченню проблеми відображення історії польсько-литовського унійного процесу XIV – XVI ст. у працях польських істориків кінця XIX ст. – 1939 року, є надзвичайно актуальною темою як у науковому, так і в суспільному вимірах. Польсько-литовська унія була одним із найбільш вдалих та довготривалих міжнаціональних і міждержавних інтеграційних проєктів, що здійснив глибокий вплив на європейську історію. В умовах сучасного міжнародного життя, пов'язаного із поглибленням євроінтеграційних процесів та першочерговим завданням сучасної України щодо приєднання до Європейського Союзу, звернення до історичного досвіду минулого набуває особливої ваги, адже дозволяє глибше осмислити історичне підґрунтя міжнаціональних об'єднань та по-новому глянути на специфіку розвитку інтеграційного дискурсу.

Особливої уваги заслуговує саме багата польська історіографічна спадщина, у якій проблеми унії завжди виступали у центрі зацікавлень дослідників, що творили в бездержавний період та в часи існування Другої Речі Посполитої. Польська історична думка зазначеної епохи переживала вагомі зрушення, переходячи від позитивістських до неоромантичних ідей, та перебувала під потужним впливом різноманітних історіографічних теорій, наукових шкіл (Краківської, Варшавської, Львівського осередку) і політичних ідеологій (зокрема, федералізму та націонал-демократії). Дослідження цього наукового доробку дозволяє осмислити особливості підходів польських істориків до минулого народів Східної Європи, виявити механізми інструментального використання історичного наративу у політичних дискурсах («Ягеллонська ідея»), а також сприяє переосмисленню усталених конструкцій, подоланню історичних міфів та стереотипів.

Актуальність обраної теми посилюється тим, що образ польсько-литовської унії в польській історіографії кінця XIX ст. – 1939 року тривалий час залишався на периферії наукових зацікавлень і у вітчизняних студіях досі відсутня комплексна, узагальнююча робота з цієї проблематики. Наявні дослідження здебільшого зосереджуються на поглядах окремих представників або ізольованих наукових центрів, тоді як образ усього спектру унійних договорів від Крева до Любліна потребує ґрунтовного й системного аналізу, зокрема в контексті бачення істориками ролі українського (руського) чинника. Саме це зумовлює наукову значущість і своєчасність дисертаційного

дослідження, яке дозволяє не лише заповнити істотну лакуну в історіографії, а й розширити розуміння різноманітних контекстів інтерпретації історії України в іноземних наукових працях.

Дисертаційне дослідження виконане у рамках науково-дослідницької роботи кафедри всесвітньої історії та спеціальних історичних дисциплін Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка «Актуальні питання всесвітньої історії».

Оцінка обґрунтованості наукових результатів дисертації, їх достовірності та новизни

Дисертаційне дослідження Мицавки Юрія Юрійовича «Унійні договори XIV – XVI ст. між Королівством Польським та Великим Князівством Литовським у працях польських істориків кінця XIX ст.–1939 року» є репрезентативною самостійною науковою працею, виконаною на основі критичного опрацювання репрезентативного комплексу джерельних матеріалів та критичного переосмислення теоретичних здобутків попередників, що дозволило авторові сформулювати глибокі одноосібні висновки та концептуальні узагальнення.

Експертний аналіз змісту дисертаційної роботи та детермінованих автором наукових результатів дає вагомі підстави констатувати, що визначену мету дослідження повністю досягнуто, а поставлені науково-дослідницькі завдання успішно зреалізовано у повному обсязі. Сформульовані у дисертації підсумкові положення характеризуються суворою логічною послідовністю, належною теоретичною аргументованістю, а також базуються на репрезентативній та верифікованій джерельній базі й сучасних методологічних підходах історичної науки. Отримані результати відзначаються високим ступенем наукової новизни, мають виразне теоретичне і практичне значення для розвитку гуманітаристики та пройшли всебічну апробацію у фахових публікаціях і під час наукових форумів. Рецензована праця переконливо засвідчує високий рівень професійної компетентності та фахової підготовки Ю. Ю. Мицавки, його зрілість і здатність до здійснення самостійного наукового пошуку, критичного аналізу історіографічних фактів і першоджерел, а також до конструювання обґрунтованих теоретичних висновків та узагальнень.

Наукова новизна та отримані результати

Дисертаційна робота Юрія Юрійовича Мицавки «Унійні договори XIV – XVI ст. між Королівством Польським та Великим Князівством Литовським у працях польських істориків кінця XIX ст.–1939 року» є узагальненим дослідженням історії розвитку, специфіки та напрямів формування польського історіографічного дискурсу навколо польсько-литовського унійного процесу, генези та еволюції образів укладення міждержавних унійних договорів, їхнього правового статусу, цивілізаційного значення, а також внеску вчених у конструювання історичної свідомості соціуму та розуміння ролі українського чинника в цих процесах. Зокрема, у ньому вперше: комплексно розглянуто джерельну базу дослідження, яка відображає бачення польськими науковцями кінця XIX ст. – 1939 р. історії укладення на протязі окремих польсько-литовських унійних договорів; спеціально досліджено історіографічний образ

окремих унійних договорів відображений у працях польських істориків з огляду на їх формування під впливом різноманітних історіографічних концепцій та політичної ідеології, що панували у польському соціумі наприкінці XIX – у першій третині XX ст. Уточнено: теоретико-методологічне підґрунтя історіографічних студій над різноманітними проблемами історичної українки відображеними у польській історіографії; особливості підходів польських дослідників до проблем історичної українки відносно їх приналежності до різноманітних наукових шкіл та напрямків, симпатії до певних політичних рухів; побутування у польській історіографії різноманітних історичних міфів та стереотипів, особливих історіографічних образів, які б стосувалися подій пов'язаних із укладенням польсько-литовських унійних договорів, історії Великого князівства Литовського та українського народу. Отримали подальший розвиток положення: вплив суспільно-політичного середовища, у якому існувало польське суспільство в період із кінця XIX ст. до 1939 р., та його трансформацій на бачення польськими дослідниками історії XIV – XVI ст., а зокрема польсько-литовських унійних договорів; часте інструментальне використання історичного наративу про польсько-литовську унію у політичному та інтелектуальному дискурсі, що панував у польському соціумі, зокрема у вихованні патріотизму та конструюванні проєктів побудови польської держави в XX ст. на просторах між Балтійським та Чорним морями.

Практична значущість дисертаційного дослідження є належним чином аргументованою, верифікованою та загалом репрезентує високий ступінь наукової обґрунтованості. Залучений до наукового обігу фактологічний матеріал, сформульовані теоретичні положення, дедуктивні узагальнення та підсумкові висновки автора суттєво розширюють наявний науковий дискурс щодо специфіки розвитку польської історичної думки та інституціоналізації історичних студій наприкінці XIX – у першій половині XX ст., унаочнюючи процеси детермінації наукового знання суспільно-політичними та етнонаціональними чинниками. Особливу цінність праця становить у контексті дослідження рецепції та інтерпретаційних моделей іноземної історіографії щодо проблем історичної українки, державно-правового статусу Великого князівства Литовського та історичного поступу українського народу. Отримані дисертантом результати мають вагоме значення для оптимізації гносеологічного інструментарію при вивченні різноманітних контекстів сприйняття минулого польсько-литовської держави, деконструкції та переосмислення усталених історіографічних схем, а також мінімізації історичних міфів і соціокультурних стереотипів у колективній історичній свідомості й сучасній політиці пам'яті.

Матеріали та узагальнення дослідження мають виразну прикладну цінність і можуть бути безпосередньо інтегровані в освітній процес закладів вищої освіти під час розроблення, оновлення та викладання нормативних і спеціальних навчальних курсів з історії України, історії Польщі, всесвітньої історії та історіографії для студентів історичних факультетів. Окрім того, концептуальні напрацювання автора є перспективною теоретико-методологічною основою для подальших наукових розвідок, спрямованих на вивчення еволюції образу польсько-литовського унійного процесу в європейському інтелектуальному просторі, і можуть слугувати базою для

написання курсових, кваліфікаційних, а також дисертаційних робіт, присвячених історії та професіоналізації історичної науки від XIX ст. до сьогодення.

Таким чином, у дисертаційній праці поставлене наукове завдання розв'язано у повному обсязі, що констатує високий рівень володіння здобувачем сучасною методологією наукової діяльності та його зрілість як самостійного дослідника.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності

За своїм предметно-тематичним спрямуванням та змістовним наповненням дисертаційне дослідження Ю. Ю. Мицавки повністю відповідає вимогам Стандарту вищої освіти України другого (магістерського) та третього (освітньо-наукового) рівнів за спеціальністю 032 «Історія та археологія», а також затвердженим напрямом науково-дослідної роботи освітньо-наукової програми «Історія». Поданий до розгляду рукопис є завершеною, цілісною науковою працею, результати якої репрезентують суттєвий особистий внесок здобувача у розвиток теоретичних засад галузі знань 03 «Гуманітарні науки».

Експертна оцінка звіту подібності, сформованого за результатами автоматизованої перевірки тексту дисертації на наявність текстових збігів та правомірність використання запозичень, дозволяє констатувати, що праця Мицавки Юрія Юрійовича є результатом одноосібних самостійних пошуків автора. У структурі дослідження не виявлено ознак фальсифікації, фабрикації даних, академічного плагіату чи неправомірних текстових запозичень (компіляції) без посилань на першоджерела. Усі залучені концептуальні ідеї, аналітичні результати та фрагменти праць інших дослідників супроводжуються точними й коректними бібліографічними посиланнями на відповідні джерела. З огляду на це, дисертаційне дослідження повною мірою відповідає встановленим вимогам академічної етики та базовим принципам наукової доброчесності.

Мова і стиль викладених результатів

Дисертаційна робота написана українською мовою. Робота Юрія Юрійовича Мицавки належно структурована, розділи логічно взаємопов'язані, відповідають меті дослідження. Дисертація складається із анотації (та її англomовного варіанту Summary), вступу, списку наукових публікацій здобувача за темою дослідження, чотирьох розділів (11 підрозділів), висновків, списку використаних джерел і літератури (346 позицій, 27 сторінок). Загальний обсяг роботи становить 257 сторінок, основний текст дисертації – 207 сторінок.

На основі офіційного тексту дисертаційного дослідження Ю. Ю. Мицавки та з чітким дотриманням структури, логіки й архітектури вашого зразка, аналіз структури та змісту роботи має такий вигляд:

У **вступі** (с.20–23) здобувач обґрунтував вибір теми та необхідність дослідження, її актуальність, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, хронологічні та територіальні межі, методологію дослідження, наукову новизну одержаних результатів, практичне значення, особистісний внесок автора, показав

апробацію результатів дисертації та її структуру. Зокрема подав інформацію про апробацію результатів власних наукових напрацювань у наукових публікаціях і доповідях на наукових семінарах і конференціях.

У першому розділі роботи **«Історіографія, джерела та методологічна база дослідження»** (с.24–55), який традиційно складається із трьох підрозділів (1.1. «Історіографія проблеми» (с.24–33); 1.2. «Джерельна база дослідження» (с.33–45); 1.3. «Методологія дослідження» (с.46–55), автором розкрито стан розробленості досліджуваної наукової проблеми, проаналізовано джерельну базу та охарактеризовано методологію. Зокрема, на підставі аналізу масиву праць, присвячених польсько-литовським унійним процесам, дисертант виокремив чотири історіографічні групи: 1) дослідження польських вчених міжвоєнного та соціалістичного періодів (К. Ходиніцького, А. Чернецької-Хаберко, З. Ковальської-Урбанкової, Ю. Бардаха, Й. Колбушевської, Є. Матерніцького та ін.); 2) праці українських дослідників (Т. Гриневича, О. Рудої, Н. Білоус, Н. Яковенко, І. Гирича, К. Івангородського, Л. Зашкільняка, О. Аркуші, Є. Сінкевича); 3) російська, білоруська, литовська та радянська історіографії; 4) біографічні дослідження та довідкова література (праці К. Блаховської, П. Білінського, О. Аврамчука, К. Бачковського, С. Лукасевича, В. Лазуги, В. Бартеля, Г. Барича, К. Среньовської, Я. Тишкевича, Й. Пісулінської, А. Точка, М. Хошовської, В. Вжосека, М. Бугаєвського). Здійснивши відповідний аналіз, дисертант наголошує на наявності прогалини у наукових студіях, пов'язаної із відсутністю комплексного спеціального дослідження образу польсько-литовської унії XIV – XVI ст. у польській історіографії кінця XIX ст. – 1939 р.

Джерельна база дослідження (підрозділ 1.2) відзначається різноманітністю та широтою. Ю. Ю. Мицавка виділив дві великі групи джерел: неопубліковані (архівні) та опубліковані матеріали. Основою першої групи є матеріали архівних справ із Центрального державного історичного архіву України у м. Львові, Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України, Архіву Ягеллонського університету у м. Кракові, відділу рукописів Бібліотеки Ягеллонського університету, Бібліотеки Польської Академії Вмій у м. Кракові та Архіву нових актів у м. Варшаві. Другу групу джерел складають опубліковані праці польських істориків, які дисертант упорядкував за хронологічним принципом у поєднанні із групуванням відповідно до приналежності їх творців до певних наукових шкіл (Краківської та Варшавської), львівського наукового середовища, а також їхньої прихильності до ідеології різних політичних рухів (націонал-демократичного та табору «санації» Ю. Пілсудського) й римо-католицького духовенства. Автор наголошує, що описана джерельна база із проблеми, яка вивчається, загалом є достатньою. У комплексному поєднанні використані джерела формують систему, яка дає змогу реалізувати поставлену мету й завдання дисертаційного дослідження. Тобто Ю. Ю. Мицавка вважає джерельну базу дисертаційного дослідження репрезентативною та достатньою для досягнення означеної мети та вирішення дослідницьких завдань.

Третій підрозділ першого розділу Ю. Мицавка присвятив опису методологічного інструментарію, який формує комплекс підходів (наукового плюралізму, опори на джерельний матеріал), принципів (об'єктивності,

історизму, системності, цілісності та всебічності) і методів історичного дослідження, а також застосовано відповідний понятійно-категоріальний апарат. У роботі використано комплекс загальнонаукових (аналізу, синтезу, дедукції, індукції, порівняння, типологізації, систематизації, ретроспекції, узагальнення, структурно-генетичного та елементарно-теоретичного методів), спеціальних історичних (історико-генетичного, історико-діахронального, історико-порівняльного, історико-біографічного методів, критичного аналізу та синтезу історіографічного матеріалу) та методів юридичної науки (порівняльного правознавства, формально-юридичного, юридико-логічної концентрації, тлумачення законодавства). Застосований науковий інструментарій автором дав змогу вивчити наявні джерела та літературу, що стало основою для виконання завдань дослідження і комплексного розкриття теми. Розкриваючи термінологічний апарат, дисертант основну увагу сконцентрував на тлумаченні термінів «політична унія», «персональна унія», «реальна унія» та «інкорпорація».

Другий розділ **«Кревська унія в історичних дискусіях польських істориків»** (с.56–115), який охоплює три підрозділи (2.1. «Гене́за унії 1385 р.» (с.57–74); 2.2. «Кревський Акт та його юридичні основи» (с.75–98); 2.3. «Наслідки Кревської унії» (с.99–115), дослідник присвятив з'ясуванню особливостей інтерпретації польськими вченими причин, обставин, правової сутності та історичного значення договору у Креві. Юрій Мицавка розглядає Кревську унію крізь призму оцінок її зовнішньополітичних факторів (загрози Тевтонського ордену, ліквідації суперництва за галицько-волинську спадщину) та соціокультурних аспектів (християнізації Литви, боротьби західної латинської та східної православної цивілізацій). Простежено дискусії істориків щодо ролі особистостей (Ягайла, Ядвіги, Вітовта), правового змісту понять *applicare* та *incorporare*, а також впливу союзу на етнічні процеси й розширення шляхетських і боярських привілеїв.

Третій розділ дисертації **«Унійні процеси XV – першої половини XVI ст. у візіях польських науковців»** (с.116–163), який складається з двох підрозділів (3.1. «Унійні договори першої половини XV ст.» (с.116–143); 3.2. «Особливості унійних процесів другої половини XV – початку XVI ст.» (с.144–163), Юрій Юрійович Мицавка присвятив дослідженню еволюції польсько-литовських відносин між Кревською та Люблінською уніями. У центрі уваги автора перебуває аналіз підходів польських вчених до Віленсько-Радомських домовленостей 1401 р., Городельської унії 1413 р., Гродненського договору 1432 р., Мельницько-Пйотрковської унії 1501 р. та інших актів зазначеної доби. Проаналізовано трансформацію умов об'єднання держав від ідеї інкорпорації до суверенного існування Литви та переходу відносин на рівень рівноправного союзу.

Четвертий розділ **«Історія Люблінської унії в історіографічному дискурсі кінця XIX – 1939 р.»** (с.164–220), який складається з трьох підрозділів (4.1. «Причини унії» (с.165–187); 4.2. «Укладення Люблінської унії та її правові підстави» (с.188–205); 4.3. «Наслідки Люблінської унії» (с.206–220), здобувач присвятив вивченню специфіки зображення подій 1569 р. у польській історіографії. Проаналізовано підходи істориків до чинників московсько-литовської війни, вигасання династії Ягеллонів та ролі Сигізмунда

II Августа. Особливий наголос зроблено на висвітленні процесу приєднання українських земель до Корони, глорифікації «цивілізаційної місії» Польщі на Сході Європи та критичних оцінках Люблінської унії представниками різних наукових і політичних таборів.

Автор переконливо доводить, що польські історики кінця XIX ст. – 1939 р. інтерпретували історію унійного союзу відповідно до своєї приналежності до різних історичних шкіл, прихильності до певних історіософських концепцій та симпатій до тих чи інших політичних ідей, часто використовуючи історичний наратив інструментально у тогочасному інтелектуальному й політичному дискурсі.

Загальні висновки дисертації (с.221–227), як і висновки до окремих розділів, логічно випливають зі змісту проведеного дослідження та безпосередньо ґрунтуються на представленому фактологічному матеріалі й результатах його наукового аналізу. Вони характеризуються послідовністю, аргументованістю та належним рівнем узагальнення, відображаючи основні результати виконаної роботи. Сформульовані висновки повною мірою корелюються із поставленою метою та визначеними завданнями дослідження, засвідчуючи їх успішну реалізацію. Аналіз дисертаційної праці дає підстави констатувати наукову самостійність автора, його належний рівень фахової підготовки, а також достатню теоретико-методологічну обґрунтованість і цілісність проведеного дослідження.

Дисертаційна робота оформлена відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Оприлюднення результатів дисертаційної роботи

Основні наукові результати та ключові положення дисертаційного дослідження повною мірою відображені у 6 одноосібних наукових публікаціях здобувача. Серед них: 4 статті у провідних наукових періодичних виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України, а також 2 тези доповідей на наукових конференціях, що належним чином засвідчують апробацію матеріалів проведеної науково-дослідної роботи.

Сукупність зазначених публікацій у фаховій пресі та збірниках матеріалів конференцій повною мірою й репрезентативно розкриває зміст і результати дисертаційної роботи Ю. Ю. Мицавки.

Недоліки та зауваження до дисертаційної роботи

В цілому позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Юрія Юрійовича Мицавки, її актуальність, наукову новизну, теоретичне та практичне значення отриманих результатів, доцільно виокремити низку зауважень і дискусійних положень:

1. Вважаю за необхідне здійснити класифікацію масиву історіографічних напрацювань сучасних українських науковців, які досліджували спадщину польської історичної думки (наприклад, праць Н. Яковенко, Н. Білоус, І. Гирича, О. Рудої, Т. Гриневича та ін.), оскільки вони суттєво відрізняються за ступенем відображення різноманітних аспектів досліджуваної проблеми польсько-литовських відносин.

2. Наголошую на доцільності вживання повних імен, а не скорочених ініціалів історичних діячів чи дослідників, згадуваних у тексті. Наприклад, на с. 2, 4, 11 та ін. варто було б замість ініціалів подавати повні імена науковців: не М. Бобжинський, а Міхал Бобжинський, не О. Халецький, а Оскар Халецький, не С. Кутжеба, а Станіслав Кутжеба.

3. Доцільно було б ширше та детальніше показати комбінації дипломатичної боротьби та інформаційних протистоянь іноземних історіографій (зокрема, російської та радянської) проти польського історичного наративу, які згадуються автором на с. 5 та с. 10.

4. Важливим видається і більш розгорнуте розкриття напрямку польсько-українських наукових та політичних дискусій довкола оцінок Люблінської унії, а також детальний аналіз бачення польськими істориками ролі українського (руського) чинника під час приєднання українських земель до Корони у 1569 році (с. 4, 5, 11). Фрагментарних згадок у підрозділах 1.1 та 4.2 дещо замало.

5. У тексті рукопису трапляються окремі помилки.

Висловлені зауваження, дискусійні положення та побажання мають рекомендаційний характер, жодним чином не зменшують загальну високу оцінку рецензованої праці, не ставлять під сумнів достовірність отриманих наукових результатів і можуть бути успішно враховані у подальшій дослідницькій діяльності здобувача.

Висновок про дисертаційну роботу

Комплексний аналіз змісту дисертаційного дослідження та наукових публікацій здобувача дозволяє констатувати, що наукова праця Мицавки Юрія Юрійовича «Унійні договори XIV – XVI ст. між Королівством Польським та Великим Князівством Литовським у працях польських істориків кінця XIX ст. – 1939 року» виконана на високому науково-теоретичному та методологічному рівнях. Рецензована робота характеризується виразною науковою новизною, беззаперечною актуальністю та вагомою практичною значущістю для сучасної історичної науки. Обґрунтованість, репрезентативність та достовірність ключових положень, дедуктивних узагальнень і підсумкових висновків автора повною мірою верифікуються залученням репрезентативного масиву історіографічних праць, а також залученням критично опрацьованої широкої джерельної бази, що в сукупності забезпечило системне та розгорнуте висвітлення визначеної проблематики.

Експертна оцінка рукопису засвідчує, що дисертаційна робота здобувача виконана із неухильним дотриманням норм академічної етики, не порушує принципів академічної доброчесності та є цілісним, завершеним науковим дослідженням. Сукупність отриманих автором теоретичних і практичних результатів забезпечує успішне розв'язання важливого наукового завдання, що має істотне концептуальне значення для галузі знань 03 «Гуманітарні науки». За рівнем актуальності, ступенем обґрунтованості наукових положень, практичною цінністю та новизною отриманих результатів дисертація повністю відповідає вимогам чинного законодавства України, які висуваються до праць такого рівня і передбачені у п. 6–9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії»,

затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Враховуючи вищевикладене, здобувач Мицавка Юрій Юрійович повною мірою заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 032 «Історія та археологія».

Офіційний опонент

доктор історичних наук, професор,
директор Науково-технічної бібліотеки
Івано-Франківського національного технічного
університету нафти і газу **Роман ПУЙДА**

Підпис(и) Романа Пуйди
посвідчую
Учений секретар ІФНТУНГ В. Колесник
« » 20 р.

